

OBSERVATORIUM VOOR GEZONDHEID
EN WELZIJN • BRUSSEL
OBSERVATOIRE DE LA SANTÉ
ET DU SOCIAL • BRUXELLES

COMMISSION COMMUNAUTAIRE COMMUNE
GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

De nota's van het Observatorium nr3

**OUDEREN EN DE RUST- EN VERZORGINGSTEHUIZEN
IN HET BRUSSELS GEWEST** • EEN STAND VAN ZAKEN IN
2016 MET EEN FOCUS OP DE RUSTHUISBEWONERS MET
PROFIEL O OF A • **DECEMBER 2016**

Ouderen en de rust- en verzorgingstehuizen in het Brussels Gewest. Een stand van zaken in 2016 met een focus op de rusthuisbewoners met profiel O of A.

Kernboodschappen

➤ Na een voortdurende daling van het aantal 65-plussers in het Brussels Gewest, zien we sinds 2010 een toename. Aangezien deze zich inschrijft in een sterke bevolkingsgroei in alle leeftijdscategorieën, blijft het aandeel 65-plussers in de totale bevolking wel verder licht afnemen. De kansarmoede onder ouderen neemt toe: het aandeel ouderen dat gerechtigd is op een inkomensgarantie voor ouderen of een tegemoetkoming voor personen met een handicap is tussen 2005 en 2015 sterk gestegen. In januari 2015 gaat het om respectievelijk 11 % en 7 % van de 65-plussers.

➤ In juni 2016 telt het Brussels Gewest 15 995 erkende ROB/RVT bedden. Bijna twee derde (64 %) wordt beheerd door de commerciële sector; minder dan een kwart (22 %) is in publieke handen en 14 % wordt beheerd door een vzw.

➤ De Brusselse ouderen zijn gemiddeld meer geïnstitutionaliseerd dan in de andere Gewesten: 8 % van de 65-plussers woont in een ROB/RVT in het Brussels Gewest tegenover 5 % in Vlaanderen en 7 % in Wallonië. De profielen van lichte afhankelijkheid (O/A bewoners) zijn in het Brussels Gewest daarenboven oververtegenwoordigd (38 %) ten opzicht van Vlaanderen (24 %) en Wallonië (34 %).

➤ Kansarmoede speelt een belangrijke rol bij de keuze voor een rusthuis ondanks een nog grote fysieke autonomie: de O/A bewoners hebben vaker recht op een verhoogde tegemoetkoming en het aandeel O/A bewoners is het hoogst in de OCMW rusthuizen. Daarnaast speelt ziekte (langdurige en herhaaldelijke hospitalisatie) eveneens een rol in de vroegtijdige institutionalisering van personen met een lichte zorgafhankelijkheid.

Inhoudstafel

Inleiding	3
I. Kenmerken van ouderen en het aanbod aan woonvoorzieningen voor ouderen in het Brussels Gewest	4
1. Demografie en socio-economische situatie	4
2. Aanbod van (semi)-residentiële opvang voor ouderen in het Brussels Gewest	10
3. Aandeel van de bevolking in een rusthuis en een rust- en verzorgingstehuis	17
4. Besluit	17
II. Licht zorgbehoevenden in de Brusselse rusthuizen: een statistisch overzicht	18
1. Zorgbehoevendheid van de rusthuisbewoner: profielen O en A	18
2. Beschrijving van de rusthuisbewoners met profiel O/A	19
3. Besluit	21
Afkortingen	22
Referenties	22
Bijlagen	23

Inleiding

Het Brussels Gewest telt in 2016 in totaal 156 106 inwoners ouder dan 65 jaar. Veel onder hen leven nog thuis, maar in vergelijking met de andere twee gewesten woont een groter aandeel in een rust- en verzorgingstehuis: in 2013 woonde in het Brussels Gewest 7,7 % van de 65-plussers in een rustoord voor bejaarden (ROB) of in een rust- en verzorgingstehuis (RVT), tegenover 5,3 % in Vlaanderen en 6,6 % in Wallonië^[1].

In deze rust- en verzorgingstehuizen (ROB/RVT) van het Brussels Gewest zijn de ouderen wel relatief gezien meer autonoom: de profielen van lichte afhankelijkheid (categorie O of A van de Katz-schaal) vertegenwoordigen in de rusthuizen 36,8 % van de gefactureerde dagen in de ROB/RVT in het Brussels Gewest, als men enkel kijkt naar de ROB verblijven stijgt dit percentage tot 63,9 %^[2].

Het is interessant om het profiel van deze weinig of niet afhankelijke rusthuisbewoners te kennen, en na te gaan om welke reden(en) ze in een rusthuis verblijven en welke alternatieve vormen aan hun noden zouden kunnen tegemoetkomen.

Deze nota bestaat uit twee delen. Een eerste deel zoomt in op de demografische en socio-economische kenmerken van de Brusselse ouderen en geeft een overzicht van het aanbod aan residentiële voorzieningen voor ouderen in het Brussels Gewest. In een tweede deel wordt dieper ingegaan op de aanwezigheid van de bewoners met een O/A profiel en enkele demografische, socio-economische en gezondheidskenmerken. Er wordt een bijkomende kwalitatieve studie gepland in 2017 om de aanwezigheid van deze bewoners met een O/A profiel in de ROB verder te analyseren.

1 Bron: Atlas IMA (2013), berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

2 Bron: RIZIV

I. Kenmerken van ouderen en het aanbod aan woonvoorzieningen voor ouderen in het Brussels Gewest

1. DEMOGRAFIE EN SOCIO-ECONOMISCHE SITUATIE

Het Brussels Gewest staat bekend als een gewest met een jonge bevolking, met een gemiddelde leeftijd die bovendien blijft verjongen. Er is echter een sterke demografische groei onder nagenoeg alle leeftijdsklassen, dit maakt dat de totale bevolking van 65 jaar en ouder in absolute aantallen wel toenam tussen 2006 en 2016.

Het Brussels Gewest kent daarnaast een groot aandeel personen in armoede of bestaansonzekerheid. Ook veel ouderen ondervinden armoede of bestaansonzekerheid op verschillende levensdomeinen (o.a. financiële moeilijkheden, slechte huisvesting, zwak sociaal netwerk)³.

1.1 BEVOLKINGSAANTAL EN EVOLUTIE

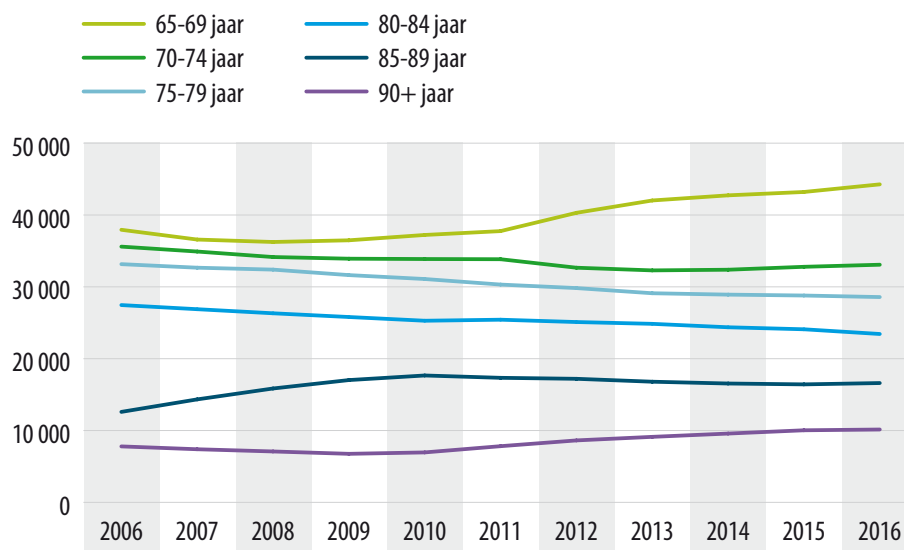
In 2016 wonen er officieel in totaal 156 106 personen ouder dan 65 jaar, dit zijn 1 561 personen meer dan in 2006. Er was een toename van het aantal personen tussen 65-69 jaar en van de 85-plussers, het aantal personen tussen 70-84 jaar daalde daarentegen (tabel 1 en figuur 1).

TABEL 1: Evolutie van het aantal 65-plussers per leeftijdscategorie van 5 jaar, Brussels Gewest, 2006 en 2016

	2006	2016	Vershil 2006-2016	Evolutie 2006-2016
65-69	37 942	44 266	6 324	16,7 %
70-74	35 598	33 078	-2 520	-7,1 %
75-79	33 158	28 577	-4 581	-13,8 %
80-84	27 463	23 437	-4 026	-14,7 %
85-89	12 594	16 608	4 014	31,9 %
90+	7 790	10 140	2 350	30,2 %
Totaal	154 545	156 106	1 561	1,0 %

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium

FIGUUR 1: Evolutie van het aantal 65-plussers per leeftijdscategorie van 5 jaar, Brussels Gewest, 2006 -2016

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium

3 Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2008) Armoede en (ver)ouderen, Armoederapport 2008, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel.

Tussen 2005 en 2015 daalde de verouderingsindex in het Brussels Gewest (-18,3 %) terwijl deze in België in dezelfde periode steeg (+7,6%). We zien wel dat de index van de intensiteit van de veroudering (% van de 80-jarigen en ouder onder de 65-jarigen en ouder) hoger is dan in de rest van het land. De index van de intensiteit van de veroudering steeg evenwel minder snel in Brussel (+7,2 %) dan in heel België (+24,5 %) gedurende de laatste tien jaar (tabel 2).

TABEL 2: Evolutie van de demografische kenmerken van de bevolking van het Brussels Gewest en België, 2005-2015

	Brussels Gewest		België	
	2005	2015	2005	2015
Verouderingsindex (≥ 65 jaar / 0-19 jaar)	64,8 %	52,9 %	74,5 %	80,2 %
Afhankelijkheidsindex (0-19 + ≥ 65 jaar) / (20-64 jaar)	64,7 %	61,8 %	67,6 %	68,6 %
Index van de intensiteit van de veroudering (≥ 80 jaar / ≥ 65 jaar)	30,4 %	32,5 %	24,9 %	30,1 %

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Naar de toekomst (prognose voor het jaar 2025) worden er onder de senioren twee divergerende trends verwacht. De jongste onder hen (65-79 jarigen) zullen in aantal toenemen met meer dan 15 000 eenheden, of een groei van ongeveer 15 %. De oudsten onder hen (80-plussers) zullen echter in aantal afnemen met iets meer dan 2 000 eenheden, of ongeveer 4 %. Terwijl alle gemeenten, zij het in verschillende mate, een groei zullen kennen van de 65-79 jarigen, voorspelt men enkel een groei van het aandeel zeer ouderen in Sint-Joost-ten-Node, Sint-Agatha-Berchem en Sint-Jans-Molenbeek (tabel 3)^[4].

TABEL 3: Aantal personen van 65-79 jaar en 80 jaar en ouder, per gemeente, 2016 en prognose voor 2025 (rijen geordend volgens het groeipercentage van de personen van 80 jaar en ouder)

	Situatie op 1 januari 2016		Prognose 2025		Te verwachten groei 2025			
	65-79 jaar	80 jaar en ouder	65-79 jaar	80 jaar en ouder	Absolute aantallen		Groeipercentage	
					65-79 jaar	80 jaar en ouder	65-79 jaar (%)	80 jaar en ouder (%)
Sint-Joost-ten-Node	1 687	459	1 937	524	250	65	14,8	14,2
Sint-Agatha-Berchem	2 579	1 193	3 023	1 293	444	100	17,2	8,4
Sint-Jans-Molenbeek	7 772	3 510	8 520	3 682	748	172	9,6	4,9
Anderlecht	10 229	4 987	11 555	4 910	1 326	-77	13,0	-1,5
Sint-Gillis	3 405	1 160	3 851	1 141	446	-19	13,1	-1,6
Ganshoren	2 867	1 515	3 143	1 485	276	-30	9,6	-2,0
Schaarbeek	9 370	3 674	10 598	3 593	1 228	-81	13,1	-2,2
Ukkel	10 095	5 584	11 785	5 422	1 690	-162	16,7	-2,9
Brussel	13 762	5 716	16 525	5 542	2 763	-174	20,1	-3,0
Vorst	5 185	2 320	5 685	2 249	500	-71	9,6	-3,1
Elsene	6 662	2 705	7 485	2 549	823	-156	12,4	-5,8
Jette	5 087	2 648	5 810	2 489	723	-159	14,2	-6,0
Sint-Pieters-Woluwe	4 879	3 099	5 883	2 873	1 004	-226	20,6	-7,3
Watermaal-Bosvoorde	3 350	1 613	3 734	1 486	384	-127	11,5	-7,9
Koekelberg	1 757	840	2 013	771	256	-69	14,6	-8,2
Oudergem	3 520	1 865	4 005	1 688	485	-177	13,8	-9,5
Sint-Lambrechts-Woluwe	6 030	3 340	7 205	2 942	1 175	-398	19,5	-11,9
Etterbeek	3 620	1 619	4 146	1 423	526	-196	14,5	-12,1
Evere	4 065	2 338	4 651	2 036	586	-302	14,4	-12,9
Brussels Gewest	105 921	50 185	121 554	48 098	15 633	-2.087	14,8	-4,2

Bron: BISA, Federaal planbureau, FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

4 Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016) Bevolkingsprojecties 2015-2025 voor de Brusselse gemeenten, De cahiers van het BISA, 6, Oktober 2016, Gewestelijke overheidsdienst Brussel, Brussel.

1.2 GEOGRAFISCHE SPREIDING VAN DE OUDEREN

Het aandeel ouderen is niet gelijk in heel het Brussels Gewest, er zijn gemeenten met relatief veel ouderen en gemeenten waar het aandeel ouderen opvallend klein is: Watermaal-Bosvoorde is de gemeente met het hoogste aandeel 65-plussers en Sint-Joost-ten-Node de gemeente met het kleinste aandeel in 2016 (tabel 4). Natuurlijk geeft de verdeling in absolute cijfers een ietwat ander beeld, daar sommige gemeenten dichter bevolkt zijn dan andere (tabel 3).

TABEL 4: Aandeel 65-plussers, 75-plussers en 85-plussers in de totale bevolking, 1 januari 2016

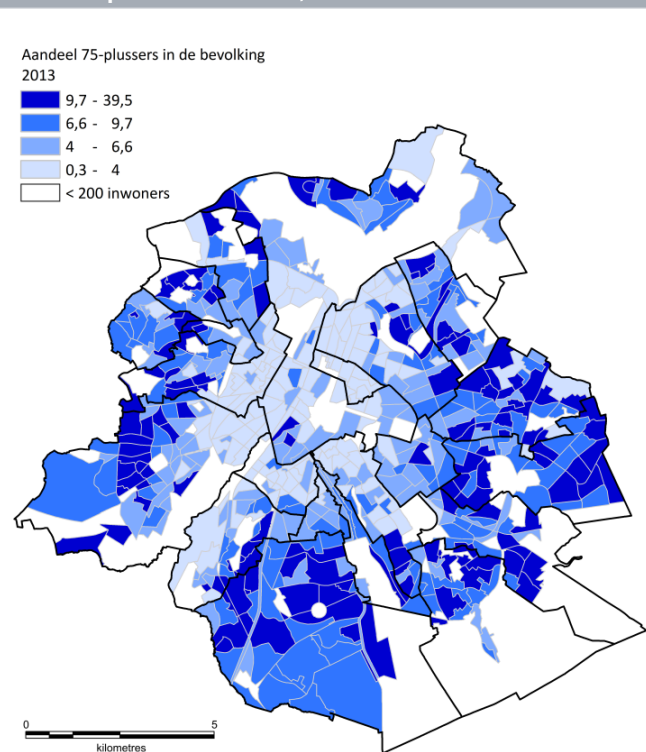
	% 65+	% 75+	% 85+
Watermael-Bosvoorde	20,2	10,0	3,5
Sint-Pieters-Woluwe	19,4	11,0	4,3
Ukkel	19,1	10,2	3,9
Ganshoren	18,1	9,7	3,2
Sint-Lambrechts-Woluwe	17,3	9,0	3,5
Oudergem	16,2	8,5	3,0
Evere	16,2	8,8	3,2
Sint-Agatha-Berchem	15,6	8,1	2,4
Jette	15,0	7,8	2,8
Vorst	13,5	6,7	2,2
Anderlecht	13,0	6,8	2,2
Koekelberg	12,0	6,0	2,1
Sint-Jans-Molenbeek	11,7	5,9	1,9
Etterbeek	11,1	5,4	1,9
Elsene	11,0	5,1	1,7
Brussel	10,9	5,2	1,7
Schaarbeek	9,8	4,6	1,4
Sint-Gillis	9,0	3,9	1,1
Sint-Joost-ten-Node	7,8	3,3	0,7
Brussels Gewest	13,1	6,6	2,3

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

We geven de ruimtelijke spreiding van de 75-plussers weer aan de hand van drie verschillende kaarten: het aandeel 75-plussers in de totale bevolking, het absolute aantal 75-plussers en de densiteit (aantal 75-plussers per km²) en dit telkens per statistische sector. We leggen de nadruk op de 75-plussers omdat het aandeel 65-74 jarigen in de ROB/RVT heel erg laag is (zie verder).

Kaart 1 toont de grote verschillen in leeftijdsstructuur binnen het Brussels Gewest. De ouderen zijn het sterkst vertegenwoordigd in de tweede kroon. In de eerste kroon zijn de aandelen ouderen over het algemeen erg laag, met uitzondering van enkele wijken (bijvoorbeeld in de Marollen of Pacheco).

KAART 1: Aandeel personen ouder dan 75 jaar in het Brussels Gewest, per statistische sector, 2013

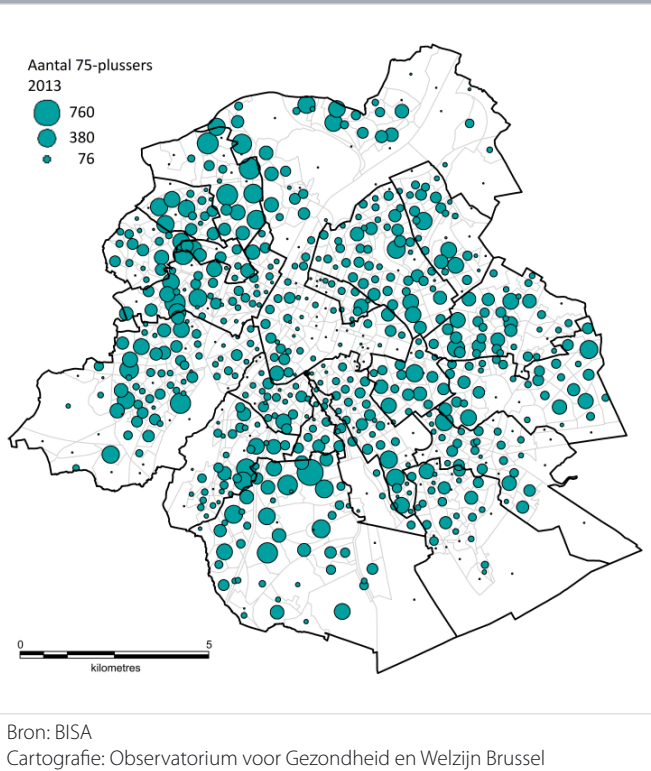
Bron: BISA

Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

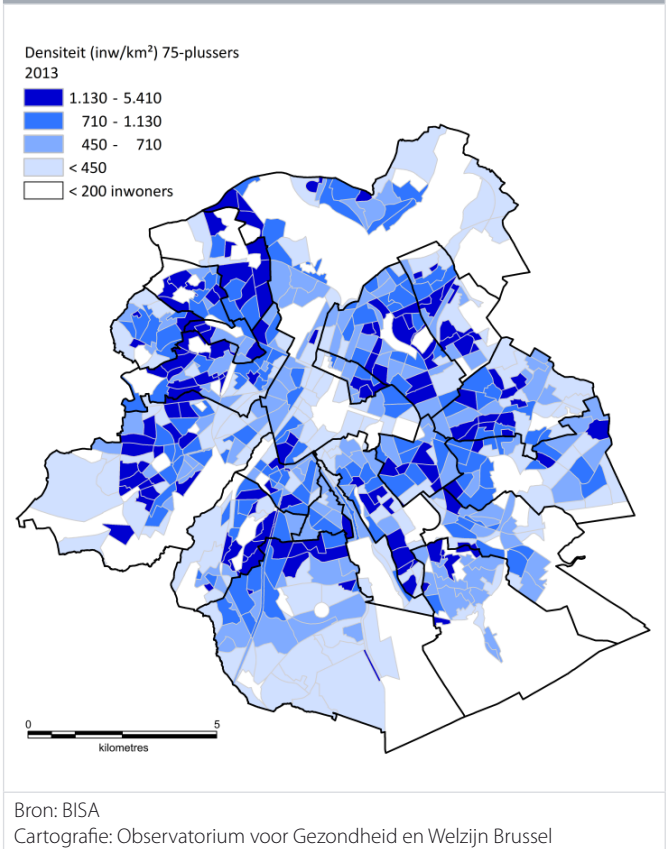
Kaart 2 geeft per statistische sector het absoluut aantal ouderen weer. Hieruit blijkt dat het absoluut aantal ouderen soms hoog is in buurten waar hun aandeel eerder laag is en omgekeerd.

in Watermaal-Bosvoorde en Oudergem). In het westen van de tweede kroon, maar bijvoorbeeld ook in het zuiden van Elsene, is zowel de bevolkingsdichtheid van de ouderen als hun aandeel in de totale bevolking hoog.

KAART 2: Aantal personen ouder dan 75 jaar in het Brussels Gewest, per statistische sector, 2013

KAART 3: Densiteit van de personen ouder dan 75 jaar in het Brussels Gewest (inwoners/km²), per statistische sector, 2013

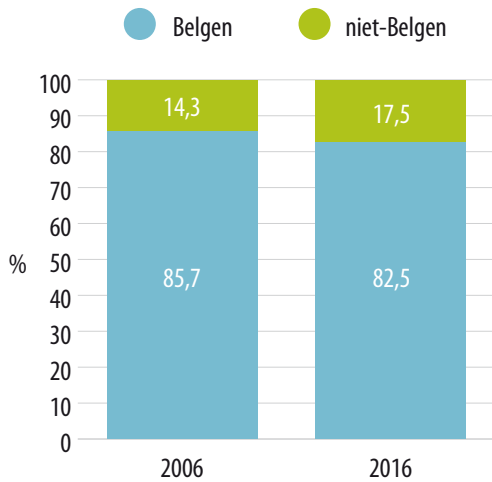

Kaart 3 tot slot geeft de dichtheid weer van de 75-plussers per statistische sector (in inwoners/km²). Dit geeft een beeld van de werkelijke spreiding van de ouderen. De verschillen tussen buurten van de eerste kroon en de tweede kroon die zichtbaar zijn in kaart 1, komen nu veel minder tot uiting. Deze kaart toont dat in gemeenten zoals Sint-Joost-ten-Node die zeer dichtbevolkt zijn, ook de dichtheid van 75-plussers in sommige wijken erg hoog kan liggen. Dit wil zeggen dat er op een beperkte oppervlakte toch een relatief hoog aantal ouderen kunnen wonen. De verschillen tussen kaart 1 en kaart 3 manifesteren zich vooral in de meest achterstelde zone van het Brussels Gewest (Sint-Gillis, een gedeelte van Anderlecht, met name Kuregem, Laag-Molenbeek, het westen van de vijfhoek, Laken, Laag-Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node) waar ondanks een laag aandeel ouderen wel een hoge dichtheid kan worden waargenomen. In de minder dichtbevolkte gebieden is ook de dichtheid van de ouderen klein, ook al is het aandeel ouderen in de bevolking groot (bijvoorbeeld in Ukkel, in het oosten van de Woluwes,

1.3 INTERNATIONALE OUDEREN

Het Brussels Gewest kent een uitermate internationale bevolking, in de totale bevolking heeft meer dan een derde niet de Belgische nationaliteit (35 % in 2016). Onder de ouderen ligt het aandeel niet-Belgen een stuk lager, maar hun aandeel is toch niet verwaarloosbaar. In 2016 had 17,5 % van de 65-plussers een niet-Belgische nationaliteit. Dit aandeel is toegenomen tegenover 2006 (figuur 2).

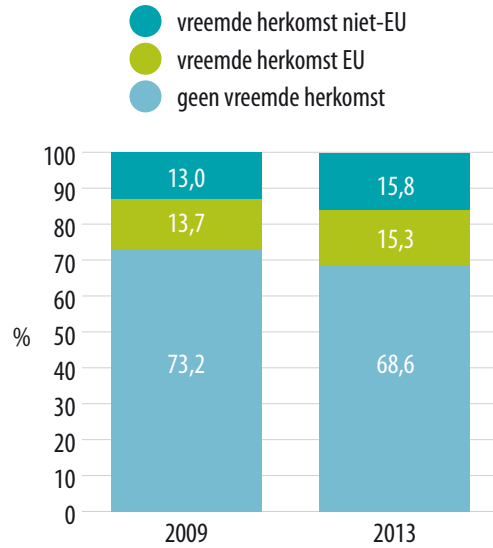
FIGUUR 2: Verdeling van de 65-plussers naar nationaliteit, 2006 en 2016, Brussels Gewest

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Omdat veel migranten de Belgische nationaliteit hebben kunnen verwerven, benadert figuur 3 beter de werkelijkheid. Hier wordt de herkomst van de 65-plussers weergegeven^[5]. In 2013 was 31 % van de 65-plussers van buitenlandse herkomst, onder hen de helft van een land buiten de EU.

FIGUUR 3: Verdeling van de 65-plussers naar herkomst, 2009 en 2013, Brussels Gewest

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt, KSZ; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

1.4 INKOMEN EN FINANCIËLE SITUATIE

Het aantal mensen dat afhankelijk is van een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering is een indicator voor het aantal mensen dat met een beperkt inkomen moet leven. Het aandeel ouderen dat gerechtigd is op een inkomensgarantie voor ouderen (IGO) of op een tegemoetkoming voor personen met een handicap is tussen 2005 en 2015 sterk gestegen (figuur 4). In januari 2015 gaat het om respectievelijk 11 % en 6,6 % van de 65-plussers.

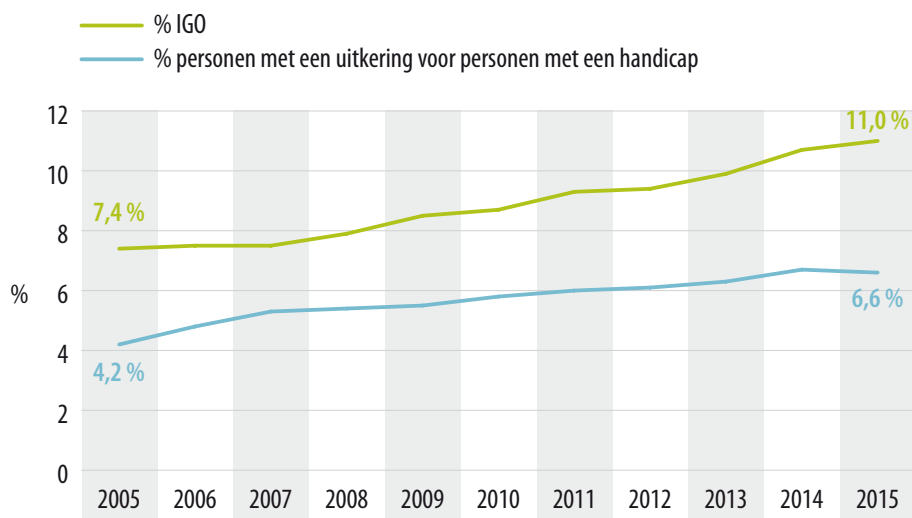
Het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV) kan eveneens gehanteerd worden als een indicator van het aantal mensen dat leeft in financieel moeilijke omstandigheden^[6].

Dit aandeel bedraagt 30,2 % bij de 65-plussers in 2016. Dit aandeel bleef tussen 2012 en 2006 ongeveer stabiel (29,9 % in 2012).

5 Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt, KSZ. De herkomst wordt bepaald eerst op basis van de eerste nationaliteit van de vader, dan op die van de moeder, dan op die van de persoon zelf en ten slotte op de huidige nationaliteit van de persoon. De eerste nationaliteit is de eerste nationaliteit opgenomen in het Rijksregister en dit is niet noodzakelijk de nationaliteit bij geboorte.

6 Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke sociale uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige buitenlander; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen moeten een vraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek.

FIGUUR 4: Aandeel personen met een tegemoetkoming voor personen met een handicap en een inkomensgarantie voor ouderen onder de 65-plussers, 2005-2015, Brussels Gewest

Bron: FOD Economie – Statistics Belgium, Federale pensioendienst, FOD Sociale Zekerheid; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

1.5 HUISVESTINGSSITUATIE

Eigenaar zijn van een of meer vastgoedpanden is de meest voorkomende vorm van opbouw van een zeker financieel kapitaal, daarenboven zijn huurders sterk onderhevig aan de continue stijging van de huurprijzen. Op basis van de CENSUS 2011 stellen we vast dat onder de 65-plussers, 41 % in een huurwoning woont. Dit aandeel ligt hoger bij vrouwen dan bij mannen (42 % tegenover 39 %) (tabel 5).

TABEL 5: Bevolking van 65 jaar en ouder volgens type eigendom, naar geslacht, Brussels Gewest, 2011

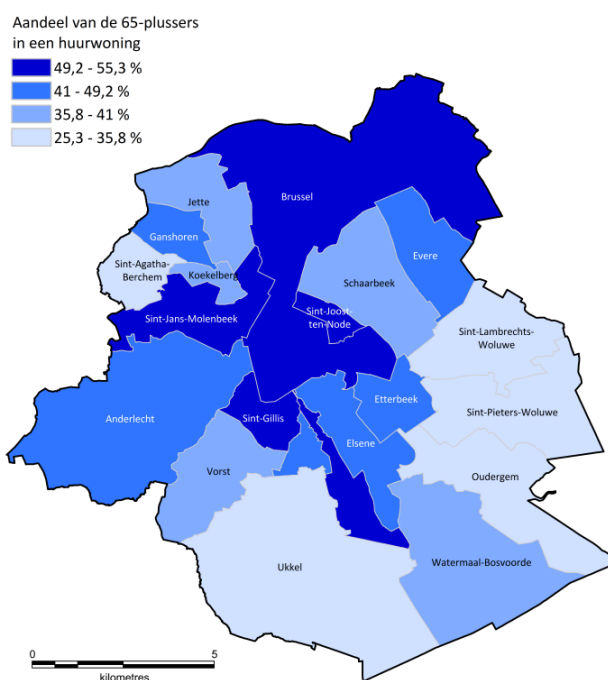
	Aandeel bevolking in een woning die door de eigenaar wordt bewoond (%)	Aandeel bevolking in een huurwoning (%)	Aandeel bevolking in een collectieve woning (of ander type) (1) (%)	Aandeel niet aangegeven (%)
Man	58,1	38,6	2,6	0,7
Vrouw	51,5	41,8	6,0	0,7
Totaal	54,1	40,5	4,7	0,7

Bron: FOD Economie, Statistics Belgium, CENSUS 2011

Noot: (1) Het aandeel bevolking in een collectieve woning (veelal een rusthuis) ligt lager dan het aandeel van de bevolking in een rusthuis volgens de cijfers van het RIZIV. Het kan immers zijn dat de personen in een rusthuis nog steeds in hun eigen woning (huur of eigendom) gedomicilieerd zijn.

Binnen het Brussels Gewest zijn er grote verschillen in het aandeel van de 65-plussers wonende in een huurwoning (kaart 4). Het percentage huurders is hoger in de gemeenten in het centrum, het noorden en het westen van het Gewest. Dit zijn eveneens de gemeenten met in het algemeen een bevolking met een lager socio-economisch niveau.

KAART 4: Aandeel van de 65-plussers die wonen in een huurwoning, per gemeente, 2011

Bron: FOD Economie, Statistics Belgium, CENSUS 2011

Het aandeel ouderen in een sociale woning bedraagt 8 % onder de 61-70 jarigen in 2015 en 9 % onder de 71-jarigen en ouder^[7].

⁷ Bron: BGHM, statistisch jaarverslag 2014 (cijfers op 31/12/2014), FOD Economie - Statistics Belgium (cijfers op 01/01/2015); Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

2. AANBOD VAN (SEMI-) RESIDENTIELE OPVANG VOOR OUDEREN IN HET BRUSSELS GEWEST

Er bestaan tal van woonformules voor ouderen die niet meer kunnen of wensen thuis te blijven.

Het **Rusthuis voor Bejaarden (ROB)** is een openbare of private instelling voor personen van 60 jaar en ouder die er permanent verblijven. Het verstrekt logies maar ook collectieve diensten, hulp in het dagelijks leven en indien nodig verpleging en paramedische zorgen. De ouderen die er verblijven zijn licht tot matig zorgbehoevend.

Het **Rust en Verzorgingstehuis (RVT)** is een ROB dat een aantal verzorgingsbedden telt. Deze bedden zijn bestemd voor zeer afhankelijke senioren met een grotere zorgbehoefte. Sommige tehuizen kennen een afdeling die geschikt is voor gedesoriënteerde personen.

Kortverblijf (KV) is gericht op een verblijf van enkele dagen tot meerdere weken van ouderen in een rust- of verzorgingstehuis voor bejaarden.

Serviceflats zijn alternatieve woonformules die verschillende kenmerken kunnen hebben. Ze bieden een aangepaste individuele woongelegenheid voor personen van 60 jaar en ouder die zelfstandig leven, waar de bewoners gebruik kunnen maken van een aantal collectieve diensten en uitrustingen (zoals maaltijden, huishoudhulp, paramedische diensten, animatie, enz.).

Een **dagcentrum** biedt gedurende de dag niet-medisch onthaal aan valide personen van 60 jaar en ouder.

Een **dagverzorgingscentrum (CDV)** is verbonden aan een rusthuis of een rust- en verzorgingstehuis en vangt gedurende de dag personen van 60 jaar en ouder op met een verminderde autonomie. Het dagverzorgingscentrum voorziet indien nodig tevens een therapeutische en sociale omkadering.

2.1 HET AANTAL PLAATSEN IN DE (SEMI-) RESIDENTIËLE INSTELLINGEN

Het klassieke residentiële aanbod is sterk uitgebouwd in het Brussels Gewest, ondanks de vermindering van het aantal instellingen (vaak door overname van kleine instellingen door grotere). Het alternatieve aanbod van serviceflats en zeker het semi-residentiële aanbod (dagopvang en dagverzorgingscentra) is daarentegen beperkt.

In juni 2016 telt het Brussels Gewest 153 residentiële instellingen (ROB en RVT). Hiervan zijn er 42 rusthuizen die enkel ROB-bedden hebben, 2 rust- en verzorgingstehuizen met enkel RVT-bedden en 109 rust- en verzorgingstehuizen met de twee types bedden.

In totaal zijn er 9 759 ROB bedden, 6 236 RVT bedden en slechts 39 plaatsen voor kortverblijf in het hele Brussels Gewest erkend door de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie of door de Vlaamse Gemeenschap. Op suggestie van het Verenigd College hebben alle ROB/RVT die erkend werden door de Cocof ten laatste begin 2015 de overstap naar een bicommunautair statuut gemaakt waardoor ze sindsdien onder de verantwoordelijkheid van de GGC vallen.

Daarnaast zijn er ook nog 10 bedden voor coma patiënten gehuisvest in twee verschillende ROB/RVT.

Er zijn 32 voorzieningen voor service flats, met in totaal 1 779 flats of appartementen (deze kunnen bedoeld zijn voor 1 of voor 2 personen).

Het Brussels Gewest telt drie dagcentra met een totale capaciteit van 77 plaatsen en 10 dagverzorgingscentra met een totale capaciteit van 170 plaatsen.

TABEL 6: Aantal voorzieningen en de erkende opvangcapaciteit voor ouderen, Brussels Gewest, juni 2016

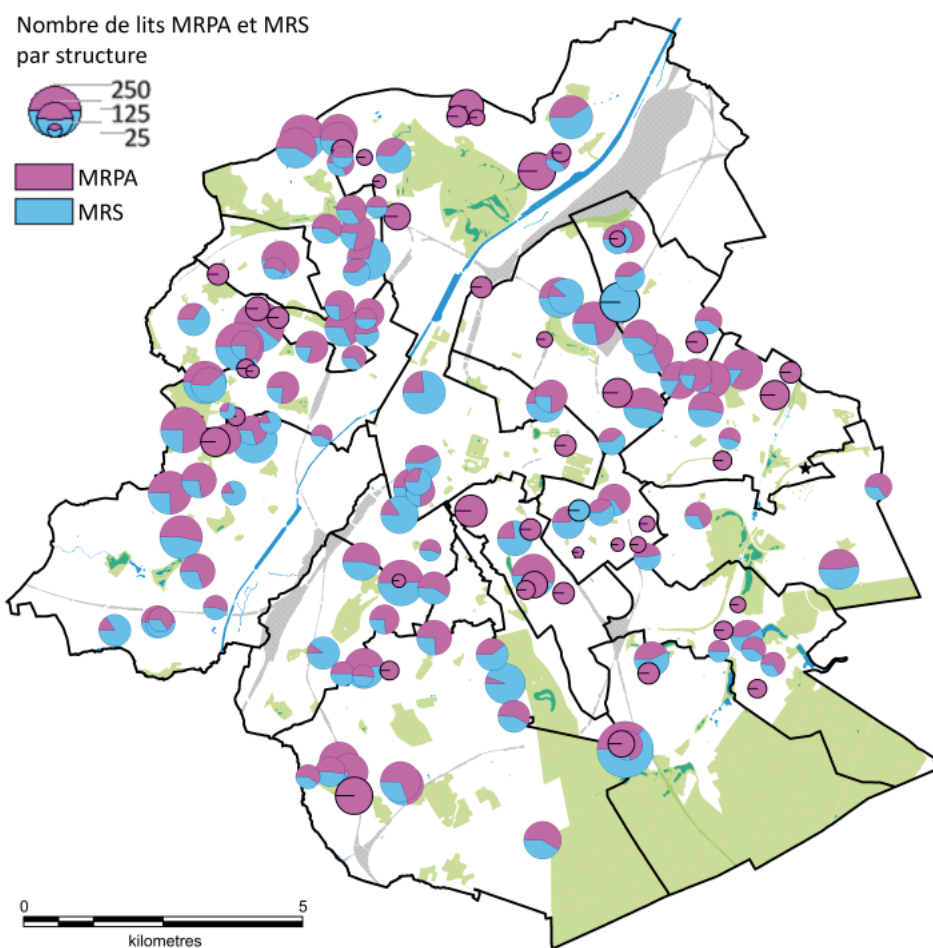
Type voorziening	Aantal voorzieningen	Aantal bedden/plaatsen/flats
Rusthuis voor Bejaarden (ROB)	42	2 478
Rust- en Verzorgingstehuis (RVT)	2	228
ROB en RVT	109	7 281 ROB-bedden 6 008 RVT-bedden
Kortverblijf	4	49
Service Flat	32	1 779
Dagcentrum	3	77
Dagverzorgingscentra	10	170

Bron: GGC, Vlaamse Gemeenschap, RIZIV, Infor-homes

2.2 VERSPREIDING VAN HET AANBOD OVER HET BRUSSELS GEWEST

Kaart 5 toont dat de ROB/RVT bedden verspreid liggen over heel het Brussels Gewest.

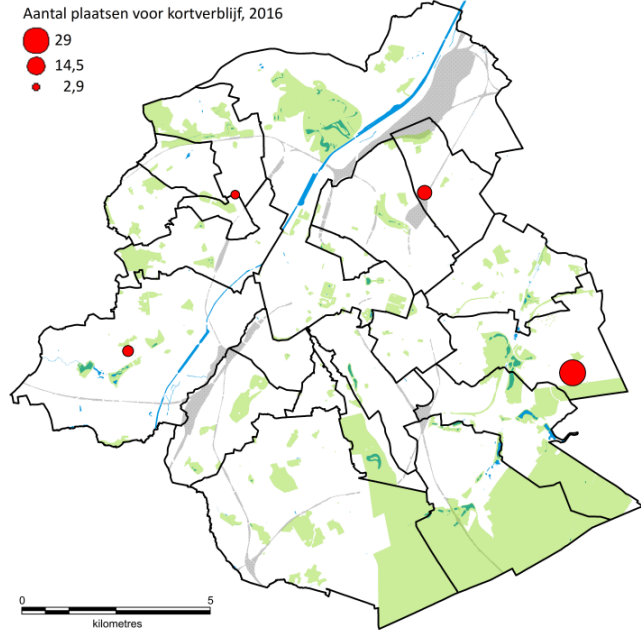
KAART 5: Situering van de erkende ROB en RVT bedden per instelling, situatie op 01/06/2016

Bron: Urbis, GGC-CCC; Vlaamse Gemeenschap
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Er zijn slechts in vier gemeenten instellingen voor kortverblijf: Jette, Anderlecht, Evere en Sint-Pieters-Woluwe (kaart 6).

KAART 6: Situering van de plaatsen voor kortverblijf, situatie op 01/06/2016

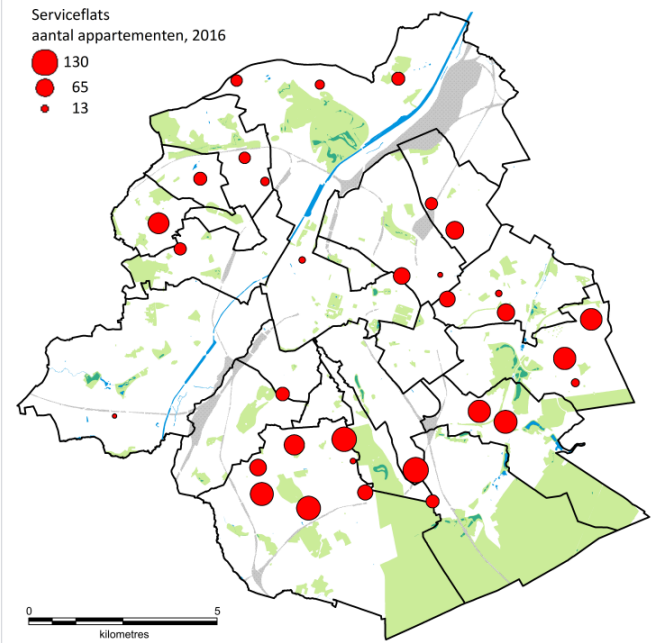

Bron: Urbis, GGC-CCC; Vlaamse Gemeenschap
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

De service flats (kaart 7) liggen in tegenstelling tot de ROB en RVT's minder goed verspreid in het Gewest. Er is een grotere concentratie in de zuidoostelijke gemeenten en dit zijn tevens gemeenten met een beter socio-economisch statuut dan de rest van het Gewest. Daarnaast is er een, kleinere, concentratie in de gemeenten die gekenmerkt worden door een oudere bevolkingsstructuur zoals Ganshoren, Jette en Sint-Agatha-Berchem.

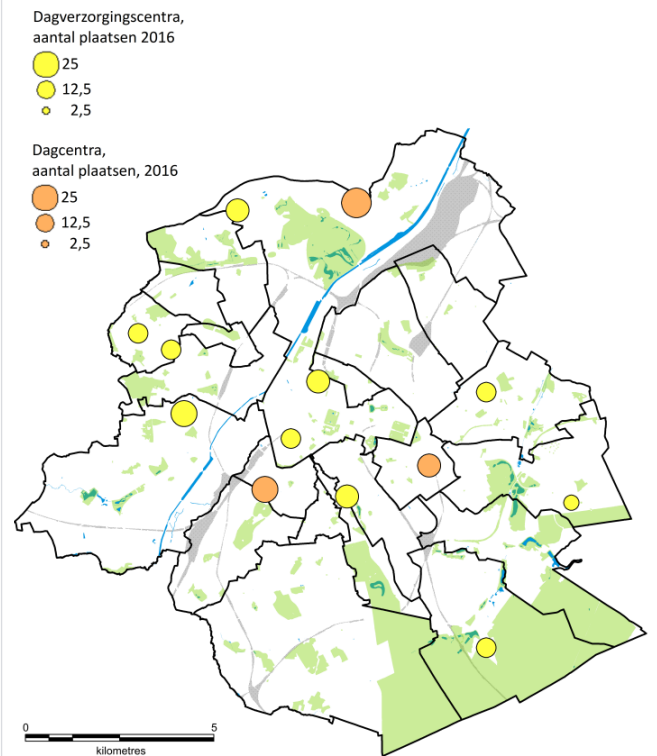
De dagcentra en de dagverzorgingscentra liggen verspreid in het Gewest, er zijn echter ook grote delen van het Gewest waar geen enkele voorziening is: in het noordoosten, het zuiden en het zuidwesten van het Gewest zijn er geen voorzieningen voor dagopvang (kaart 8).

KAART 7: Situering van de appartementen in een serviceflat, per voorziening, situatie op 01/06/2016

Bron: Urbis, GGC-CCC; Vlaamse Gemeenschap; Cocof
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

KAART 8: Situering van de plaatsen in dagcentra en dagverzorgingscentra, situatie op 01/06/2016

Bron: Urbis, GGC-CCC; Vlaamse Gemeenschap; Cocof
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

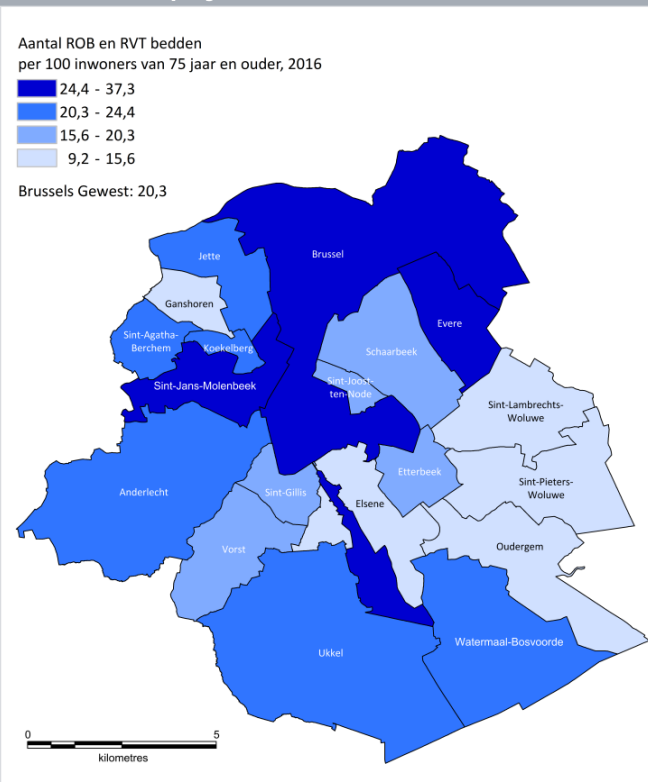
2.3 DEKKINGSGRAAD VAN DE RESIDENTIËLE PLAATSEN (ROB/RVT)

Wanneer we de ROB en RVT bedden samentellen (in totaal dus 15 995 bedden) betekent dit een dekkinggraad voor het Brussels Gewest in 2016 van 10,2 bedden per 100 65-plussers en 20,3 bedden per 100 75-plussers^[8]. In Vlaanderen bedroeg de dekkinggraad 5,9 plaatsen per 100 65-plussers (cijfers voor 2015)^[9].

Elke Brusselse gemeente heeft een aanbod aan ROB/RVT bedden, de dekkinggraad verschilt echter: de dekkinggraad voor de 75-plussers is het hoogst in Evere en het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (tabel 7).

Kaart 9 illustreert dat de dekkinggraad het laagst is in de oostelijke gemeenten van het Brussels Gewest en in Ganshoren.

KAART 9: Aantal ROB en RVT bedden per 100 inwoners van 75 jaar en ouder, per gemeente, 2016

Bron: GGC-CCC, Vlaamse Gemeenschap, FOD Economie - Statistics Belgium
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

TABEL 7: Aantal ROB en aantal RVT bedden en het aantal (ROB of RVT) bedden per 100 inwoners van 65 jaar en ouder en van 75 jaar en ouder, per gemeente, 2016

	Aantal ROB-bedden	Aantal RVT-bedden	Totaal ROB/RVT	Totaal aantal bedden per 100 65-plussers	Totaal aantal bedden per 100 75-plussers
Brussel	1 532	927	2 459	12,6	26,5
Anderlecht	961	782	1 743	11,5	21,9
Ukkel	1 067	641	1 708	10,9	20,4
Sint-Jans-Molenbeek	968	557	1 525	13,5	26,7
Evere	708	500	1 208	18,9	34,5
Schaarbeek	648	379	1 027	7,9	16,7
Jette	561	426	987	12,8	24,6
Sint-Lambrechts-Woluwe	558	142	700	7,5	14,4
Elsene	489	180	669	7,1	15,4
Vorst	270	310	580	7,7	15,7
Watermaal-Bosvoorde	284	290	574	11,6	23,3
Etterbeek	263	217	480	9,2	18,8
Oudergem	289	144	433	8,0	15,3
Sint-Agatha-Berchem	247	166	413	10,9	21,2
Sint-Pieters-Woluwe	227	185	412	5,2	9,1
Sint-Gillis	220	170	390	8,5	19,7
Koekelberg	201	70	271	10,4	20,7
Ganshoren	189	80	269	6,1	11,4
Sint-Joost-ten-Node	77	70	147	6,8	16,5
Brussels Gewest	9 759	6 236	15 995	10,2	20,3

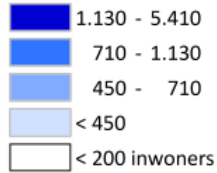
Bron: GGC-CCC, Vlaamse Gemeenschap, FOD Economie - Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

8 Bron: GGC-CCC, FOD Economie – Statistics Belgium.

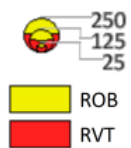
9 Bron: Agentschap Zorg en Gezondheid.

KAART 10: Densiteit ouderen van 75 jaar en ouder en residentiële ouderenvoorzieningen (rusthuizen, rust- en verzorgingstehuizen en serviceflats) in het Brussels Gewest, situatie op 01/06/2016 (bevolkingscijfers 2013)

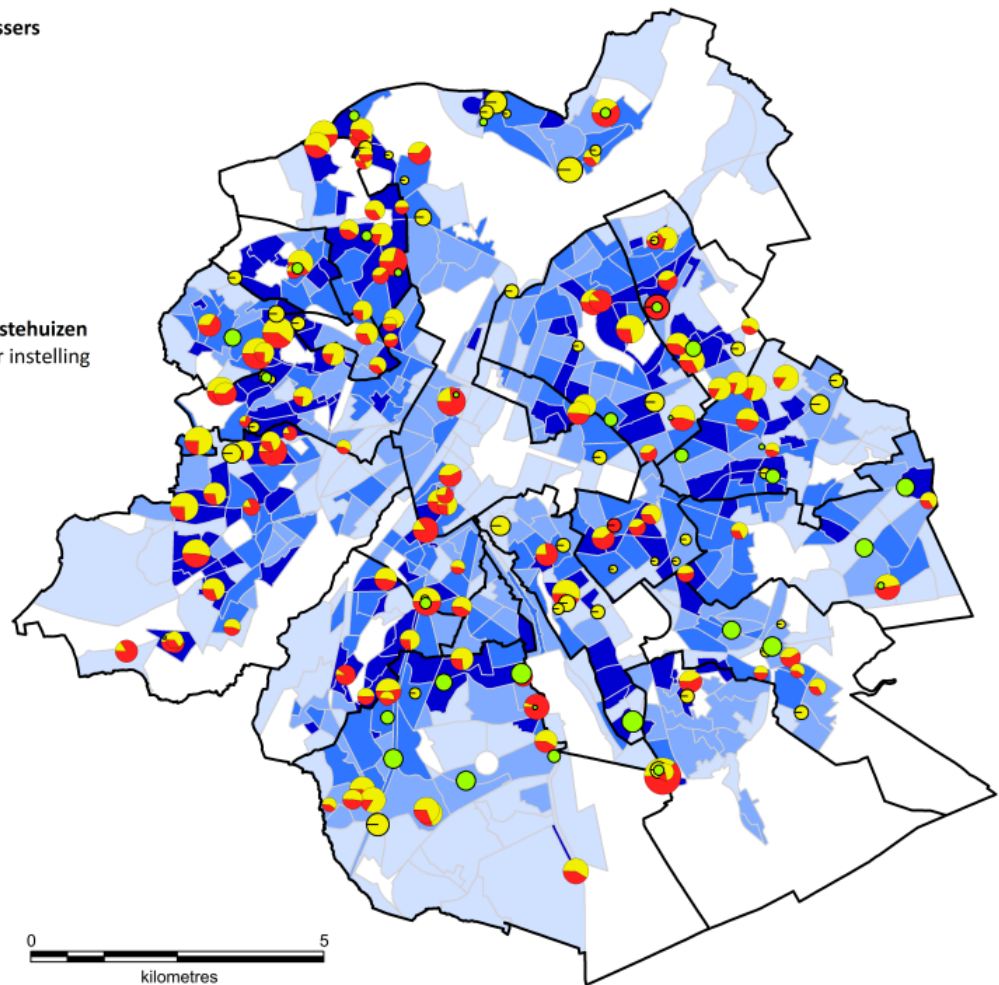
**Densiteit (inw/km²) 75-plussers
2013**

**Rust en Rust-en Verzorgingstehuizen
aantal ROB/RVT bedden per instelling**

**Serviceflats
aantal flats**

Bron: GGC-CCC; Vlaamse Gemeenschap; Infor-homes; FOD Economie – Statistics Belgium
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Rekening houdend met de dichtheid van de ouderen (aantal 75-plussers per km² per statistische sector) valt op dat de inplanting van de rusthuizen niet volledig overeenstemt met de werkelijke spreiding van de ouderen (kaart 10). Om precies te weten hoeveel personen toegang hebben tot een rusthuis in de nabijheid van hun woonomgeving (en hoe die nabijheid gedefinieerd kan worden) moet echter nog verder onderzoek gevoerd worden. De inplanting van rusthuizen wordt bovendien niet enkel bepaald door de aanwezigheid van ouderen, ook factoren als geschikte gebouwen of bouwgronden, toegankelijkheid via de weg of via het openbaar vervoer, historische redenen, ... spelen een belangrijke rol.

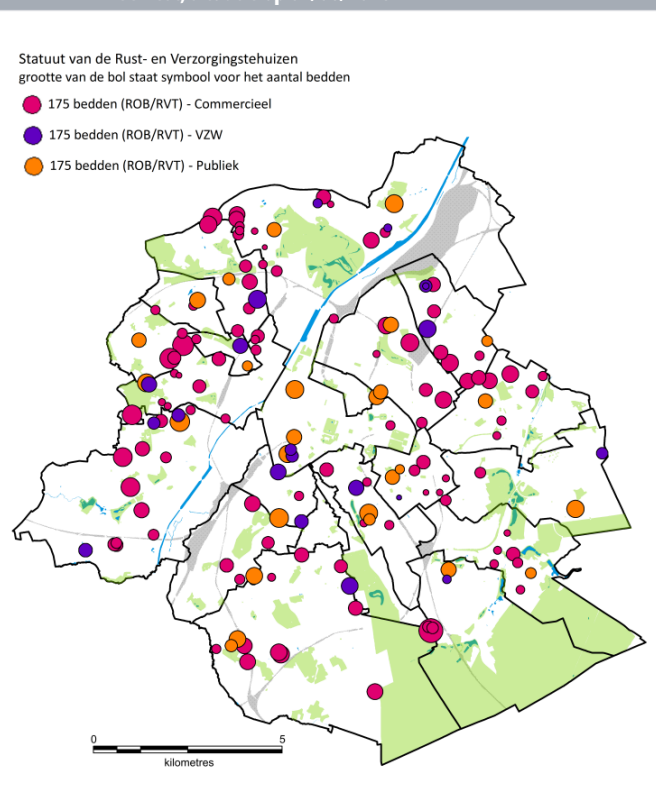
2.4 INSTITUTIONEEL EN ADMINISTRATIEF KADER

De grote meerderheid van de residentiële ouderen-voorzieningen komen uit de private sector (82 %), waarvan 15 % beheerd wordt door een vzw (tabel 8).

De geografische spreiding van de rust- en verzorgingstehuizen per statuut wordt weergegeven in kaart 11. Alle types liggen verspreid over het Gewest.

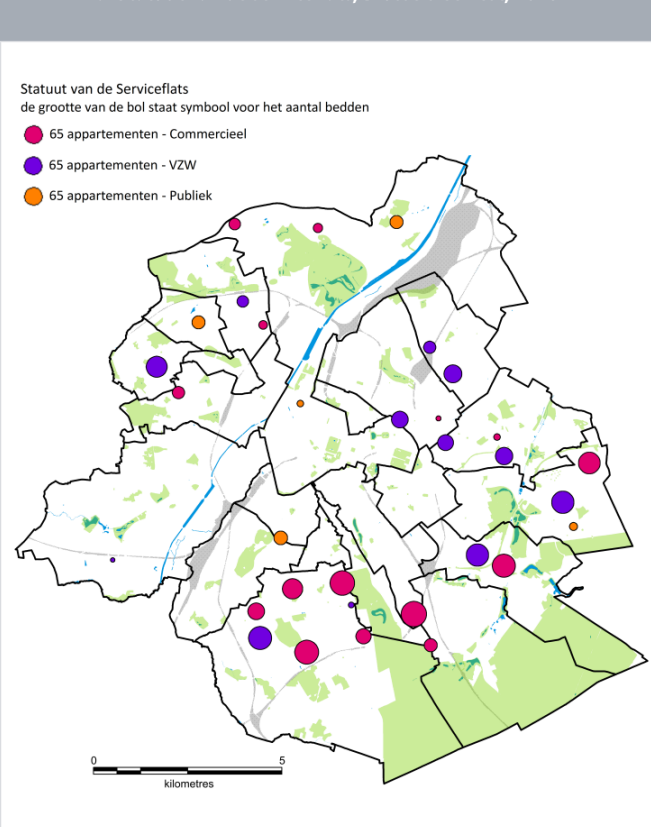
Kaart 12 geeft de geografische spreiding van de serviceflats naar hun statuut weer. In tegenstelling tot de rust- en verzorgingstehuizen zijn er hier wel geografische verschillen. Er is een grotere concentratie aan commerciële service flats in het zuiden en het zuidoosten, in het bijzonder in de gemeente Ukkel, terwijl de vzw's zich voornamelijk in het oosten en noordoosten bevinden.

KAART 11: Statuut van de Rust- en Verzorgingstehuizen, Brussels Gewest, situatie op 01/06/2016

Bron: GGC-CCC; Vlaamse Gemeenschap; RIZIV
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

KAART 12: Statuut van de serviceflats, Brussels Gewest, 2016

Bron: GGC-CCC; Vlaamse Gemeenschap; Infor-homes
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

TABEL 8: Aantal voorzieningen en aantal bedden per statuut (commercieel, vzw of publiek), 2016

	Aantal			%		
	publiek	VZW	commercieel	publiek	VZW	commercieel
	% van het totaal aantal voorzieningen					
Rusthuis (ROB)	1	3	38	2,4	7,1	90,5
Rust-en verzorgingstehuis (RVT)	1	1	0	50,0	50,0	0,0
ROB en RVT	25	15	69	13,8	13,8	63,3
	% van het totaal aantal bedden					
ROB-bedden	1 756	816	7 187	18,0	8,4	73,6
RVT-bedden	1 929	1 264	3 043	30,9	20,3	48,8
	% van het totaal aantal voorzieningen					
Serviceflats	5	12	15	15,6	37,5	46,9
	% van het aantal appartementen					
Appartementen in een serviceflat	148	721	910	8,3	40,5	51,1

Bron: GGC-CCC, Vlaamse Gemeenschap; Infor-homes

TABEL 9: Aantal voorzieningen ROB/RVT en aantal bedden per bevoegde overheid (GGC-CCC of Vlaamse Gemeenschap), 2016

	Aantal		% van het totaal	
	GGC-CCC	Vlaamse Gemeenschap	GGC-CCC	Vlaamse Gemeenschap
Rusthuis (ROB)	38	4	90,5	9,5
Rust-en verzorgingstehuis (RVT)	1	1	50	50
ROB en RVT	108	1	99,1	0,9
ROB-bedden	9 334	425	95,6	4,4
RVT-bedden	6 002	234	96,2	3,8

Bron: GGC-CCC, Vlaamse Gemeenschap

TABEL 10: Aantal voorzieningen van serviceflats en aantal appartementen per bevoegde overheid, 2016

	Aantal				% van het totaal			
	GGC-CCC	COCOF	VG	geen	GGC-CCC	COCOF	VG	geen
Aantal serviceflats	16	3	3	10	50	9,4	9,4	32,2
Aantal appartementen	655	124	152	848	36,8	7,0	8,5	47,7

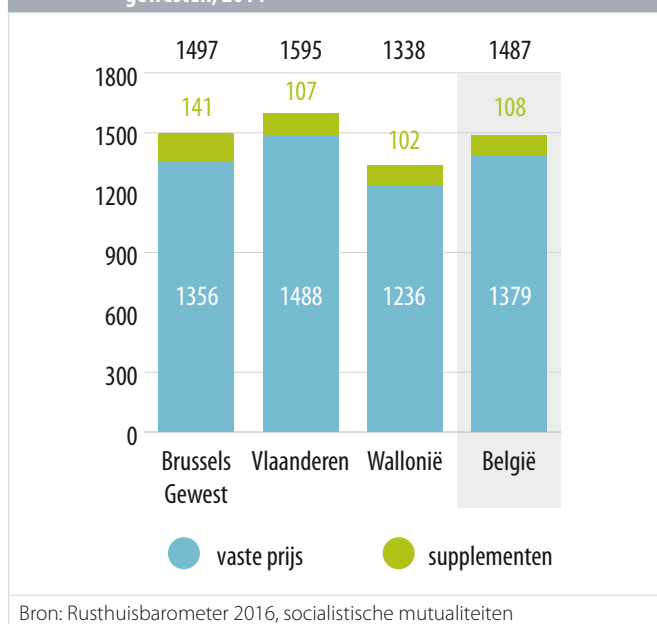
Bron: GGC-CCC, Infor-homes, Home-info

De meerderheid van de rusthuizen vallen onder de bevoegdheid van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC-CCC) (tabel 9).

De serviceflats/groepen van assistentiewoningen/Service residenties hoeven niet erkend te zijn, de erkenning wordt voorbehouden aan voorzieningen die bereid zijn zich te onderwerpen aan de erkenningsvoorwaarden en het toezicht van de erkennende overheid. Ongeveer een derde van alle serviceflats (hetgeen bijna de helft van alle appartementen vertegenwoordigd) is niet erkend door een overheid.

2.5 KOSTPRIJS VAN DE VERBLIJVEN

De vaste maandprijs omvat enkel de kosten voor het verblijf, de huisvesting en de verzorging; extra diensten moeten bijkomend betaald worden. Deze maandprijs bedraagt gemiddeld 1 356 € in het Brussels Gewest, met bijkomende kosten stijgt deze tot 1 497 €, wat lager ligt dan in Vlaanderen en hoger dan in Wallonië (figuur 5).

FIGUUR 5: Gemiddelde kost voor een rusthuisverblijf, België en de gewesten, 2014

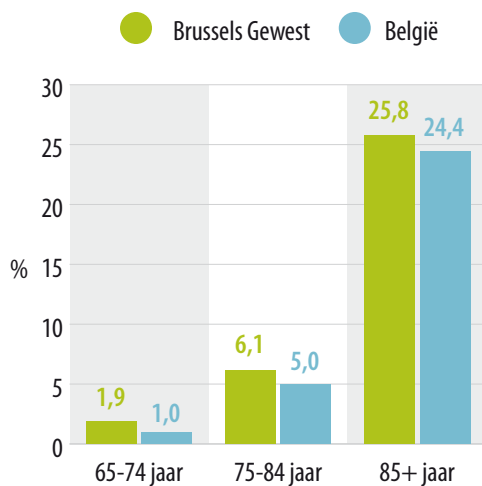
In 2015 bedroeg de maandprijs in meer dan de helft van de ROB/RVT instellingen meer dan 1 500 €. Slechts 5 voorzieningen hanteerden een prijs tussen 901 € en 1 100 € en 39 instellingen hadden een prijs van meer dan 2 000 € per maand^[10].

¹⁰ Bron: Infor-homes (2015) Situation de l'offre d'hébergement pour personnes âgées en Maisons de Repos Bruxelloises 2015, Infor-homes Bruxelles, Brussel.

3. AANDEEL VAN DE BEVOLKING IN EEN RUSTHUIS EN EEN RUST-EN VERZORGINGSTEHUIS

Het Brussels Gewest kent historisch een groot aanbod aan ROB/RVT bedden, de ouderenzorg is dan ook voornamelijk gericht op residentiële verblijven en de mogelijkheden voor thuiszorg zijn eerder beperkt^[11]. In het Brussels Gewest woont 7,7 % van de 65-plussers in een ROB/RVT, tegenover 5,3 % in Vlaanderen en 6,6 % in Wallonië^[12]. Deze oververtegenwoordiging van de Brusselse ouderen zien we voor alle leeftijdsklassen (figuur 6).

FIGUUR 6: Aandeel van de rechthebbenden op de verplichte ziekteverzekering dat verblijft in een ROB/RVT, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest en België, 2013

Bron: Atlas IMA; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Een belangrijk deel (37 %) van de plaatsen in de rusthuizen wordt ingenomen door relatief valide ouderen met een O- of A- profiel op de Katzschaal. De vraag stelt zich of een rusthuis de meest geschikte woongelegenheden is voor deze personen en welke alternatieven het beleid kan ontwikkelen. Deel II van deze nota geeft een statistisch overzicht van de personen met een profiel O en A in het rusthuis.

4. BESLUIT

Het Brussels Gewest wordt niet geconfronteerd met dezelfde problemen en uitdagingen als de andere gefedereerde entiteiten wat betreft de evolutie van behoeften en aanbod in de ouderenzorg.

Ook al zijn er relatief minder ouderen in Brussel en zal het Gewest gedurende de eerstvolgende jaren niet snel een aanzienlijke stijging van het aantal ouderen kennen, wordt het Brussels Gewest wel geconfronteerd met het feit dat een toenemend deel van hen veel kwetsbaarder (meer bestaansonzeker) zal zijn dan de huidige oudere bevolking en bijgevolg meer ondersteunende maatregelen zal nodig hebben.

Het aanbod aan rusthuizen is relatief groot in het Brussels Gewest in vergelijking met de rest van België, ook al ondergaat de sector enkele evoluties: zo verdwijnen er steeds meer kleine rusthuizen in het voordeel van de grotere (door o.a. fusies). De rust- en verzorgingstehuizen liggen relatief verspreid in het Brussels Gewest en een groot deel van haar oudere bevolking kan dan ook terecht in een rust- en verzorgingstehuis in zijn/haar gemeente. In juni 2016 zijn er 15 995 erkende ROB/RVT bedden beschikbaar, er zijn echter geen gecentraliseerde cijfers over de totale capaciteit en de bezettingsgraad. Er bestaat geen Brusselse programmatie over het aantal ROB/RVT-bedden.

De Brusselse ouderen zijn gemiddeld meer geïnstitutionaliseerd dan in de andere gewesten, 8 % van de 65- plussers woont in een ROB/RVT in het Brussels Gewest, wat hoger ligt dan in Vlaanderen (5 %) en Wallonië (7 %).

Er zijn verschillende hypothesen als verklaring voor deze vroege institutionalisering van ouderen: veel ouderen zijn kansarm of leven in bestaansonzekerheid, de huisvestingsmarkt is financieel heel weinig toegankelijk en de woningen en de woonomgeving zijn onaangepast aan ouderen, het isolement waar veel ouderen in leven maakt dat ouderen sneller de stap zetten naar institutionalisering en tot slot speelt waarschijnlijk ook het kluwen aan structuren voor de opvang van personen met problemen door een handicap of geestelijke gezondheidsproblemen een rol in deze institutionalisering in een ROB/RVT.

Deze hypothesen worden onderzocht in deel twee van deze nota en in een kwalitatieve vervolgstudie.

De dominantie van rust- en verzorgingstehuizen in het aanbod aan ouderen beantwoordt niet meer aan de huidige wensen van de ouderen en ook het beleid wenst meer in te zetten op een alternatief aanbod.

11 Bron: De Donder, L., Verté, E., Teugels, H., Glorieux, M., Bernard, M., Vanmechelen, O., Smetcoren A.S., Persyn, P. & Verté, D. (2012) Programmatie studie Brussel: Onderzoek naar het opzetten van de programmatie inzake structuren voor het thuishouden en huisvesten van ouderen, VU Brussel, Kenniscentrum Woonzorg Brussel, Brussel.

12 Bron: Atlas IMA ; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

II. Licht zorgbehoevenden in de Brusselse rusthuizen: een statistisch overzicht

In de Brusselse rusthuizen zijn de ouderen relatief gezien meer autonoom: de profielen van lichte afhankelijkheid (O of A) vertegenwoordigen in de rusthuizen 38,2 % van de personen die verblijven in ROB/RVT in het Brussels Gewest. Dit aandeel ligt hoger dan in Vlaanderen (23,5 %) en in Wallonië (33,5 %).

In de optiek van een programmatie in ROB, RVT, KV (Kortverblijf), CDV (Centrum voor Dagverzorging) en van de ontwikkeling van alternatieve opvang en verzorging aan huis onder goede voorwaarden, is het belangrijk om de noden te analyseren (in termen van fysieke, mentale en sociale afhankelijkheid, van huisvesting en vroegtijdige veroudering) van deze personen met een profiel van lichte afhankelijkheid die verblijven in een ROB/RVT. Zo kan de reden van hun institutionalisering in rusthuizen geëvalueerd worden en bepaald worden welke alternatieven hieraan kunnen beantwoorden (met specifieke aandacht voor de kostprijs voor de bewoners en de publieke overheid van verschillende alternatieven).

Dit deel geeft een statistisch overzicht van de profielen O en A in de ROB/RVT op basis van de gegevens van het InterMutualistisch Agentschap, een vervolgonderzoek zal op een meer kwalitatieve manier deze problematiek bestuderen.

1. ZORGBEHOEVENDHEID VAN DE RUSTHUISBEWONER: PROFIELEN O EN A

De zorgbehoefte van bewoners van rust- en verzorgingstehuizen wordt gemeten aan de hand van de score op de Katz-schaal die hun mate van afhankelijkheid evalueert. Op basis van deze schaal kunnen er zes types van forfaits gefactureerd worden aan het RIZIV door de ROB/RVT, om de noden te dekken van de personen die gaan van een lichte zorgafhankelijkheid (O en A) die enkel vertegenwoordigd zijn

in de ROB, naar zware zorgafhankelijkheid (B, C en Cd), zowel in ROB als RVT, tot dementie (profiel D, momenteel enkel in ROB).

De voor de forfaits O of A gefactureerde dagen^[13] vertegenwoordigen 36,8 % in de ROB en RVT^[14] voor de patiënten die er in 2014-2015 permanent verblijven. Dit percentage bedraagt 63,9 % indien we enkel rekening houden met de permanente bewoners in ROB. Wat betreft de korte verblijven in ROB heeft 32,4 % van de gefactureerde dagen betrekking op forfaits O of A in 2014-2015.

1.1 AANTAL RUSTHUISBEWONERS MET PROFIEL O/A EN HUN EVOLUTIE

In 2013 tellen we in de ROB/RVT in Brussel 4 705 patiënten^[15] ouder dan 65 jaar en met een forfait O of A. In 2008 beantwoordden 5 223 patiënten aan dit profiel; er is dus een afname van deze forfaits tussen 2008 en 2013 (gemiddeld jaarverskil van -2,1 %) (tabel 11). Deze daling doet zich eveneens voor in Vlaanderen en Wallonië (respectievelijk -3,8 % en -2,1 %). Ook het aandeel daalde: van 43,4 % van al de forfaits ROB/RVT in 2008 tot 38,2 % van de forfaits in 2013.

TABEL 11: Aantal patiënten van 65 jaar en ouder met een forfait O of A in ROB/RVT te Brussel, jaarlijkse verschillen en aandeel van deze forfaits ten opzichte van het geheel van de forfaits, 2008-2013

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Forfaits O/A	5 223	5 283	5 203	5 182	4 865	4 705
Jaarlijks verschil		1,1 %	-1,5 %	-0,4 %	-6,1 %	-3,3 %
% O/A onder alle forfaits	43,4 %	43,9 %	42,7 %	42,3 %	39,7 %	38,2 %

Bron: InterMutualistisch Agentschap AIM-IMA, 2016

Slechts een klein deel van de rusthuisbewoners met een profiel O/A is jonger dan 65 jaar. Hierover is echter weinig data beschikbaar. In 2010 waren er, ter indicatie, 331 personen met een profiel O/A jonger dan 60 jaar, dit vertegenwoordigt 5,2 %^[16] van deze profielen.

Bijna een op vijf van de 4 705 personen met forfait O/A in 2013, was reeds in een ROB sinds 2005 (tabel 12).

- 13 De "gefactureerde dagen" hebben betrekking op zowel de begunstigten als niet-begunstigten van de ziekte- en invaliditeitsverzekering.
- 14 De forfaits O en A bestaan niet in de RVT. De berekeningen werden gedaan rekening houdende met alle ROB/RVT, ongeacht hun erkennende overheid.
- 15 Het betreft enkel de begunstigten van de ziekte- en invaliditeitsverzekering.
- 16 Bron: RIZIV, gegevens op 31/03/2010. Er zijn geen analyses beschikbaar over het aandeel personen onder de 65 jaar.

TABEL 12: Retrospectieve evolutie van de patiënten van 65 jaar en ouder met forfait O/A in ROB/RVT te Brussel in 2013

2013	2012	% 2012/2013	2011	% 2011/2013	2010	% 2010/2013	2009	% 2009/2013	2008	% 2008/2013
4 705	3 110	66,1 %	2 231	47,4 %	1 630	34,6 %	1 214	25,8 %	888	18,9 %

Bron: InterMutualistisch Agentschap AIM-IMA, 2016

1.2 AANDEEL VAN DE BEWONERS MET PROFIEL O/A VOLGENS HET STATUUT VAN DE ROB

Het percentage “gefactureerde dagen” bij de bewoners met profiel O/A in de ROB verschilt in functie van het statuut van het rusthuis: het bedraagt 56,2 % in de “private commerciële” rusthuizen, 85,5 % voor die van het OCMW en 73,8 % in de “private vzw’s” in 2014-2015.

De OCMW rusthuizen vertegenwoordigen wel slechts 17 % van alle ROB-bedden⁽¹⁷⁾, dit maakt dat slechts 27,8 % van alle OA-profielen in een OCMW-rusthuis verblijven (tegenover 60,1 % in een commerciële voorziening en 12,1 % in een VZW).

2. BESCHRIJVING VAN DE RUSTHUISBEWONERS MET PROFIEL O/A

2.1 SAMENVATTING VAN DE BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN

Op honderd rusthuisbewoners met profiel O/A (we gebruiken verder de term “O/A bewoners”) zijn er 58 vrouwen ouder dan 80 jaar, 16 mannen ouder dan 80 jaar, 14 vrouwen tussen 65-79 jaar en 12 mannen tussen 65-79 jaar.

Onder deze categorie van rusthuisbewoners is er een groot aandeel met **financiële moeilijkheden**, dit blijkt uit het hoge aandeel (hoger dan gemiddeld voor de Brusselse bevolking van 65 jaar en ouder) personen met recht op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige verzorging (RVV), met recht op een sociale maximumfactuur en de hoge aandelen

personen met een inkomensgarantie voor ouderen (IGO) en personen met een inkomensvervangende uitkering voor personen met een handicap.

De O/A bewoners zijn meer dan dubbel zo vaak als de 65-plussers in het hele Brussels Gewest **langdurig gehospitaliseerd**.

Binnen de groep O/A bewoners zijn er **grote verschillen tussen de 65-79 jarigen en de 80-plussers**. De indicatoren die wijzen op financiële moeilijkheden liggen hoger bij de jongere leeftijdsgroep, zo hebben bijna zes op de tien 65-79 jarigen van de O/A bewoners een RVV (tegenover vier op de tien bij de 80-plussers). De consumptie van de zorg bij deze jongere doelgroep is eveneens belangrijker, ze zijn bijvoorbeeld bijna dubbel zo vaak langdurig gehospitaliseerd dan de 80-plussers en zes keer zo vaak als de algemene bevolking van dezelfde leeftijdsklasse.

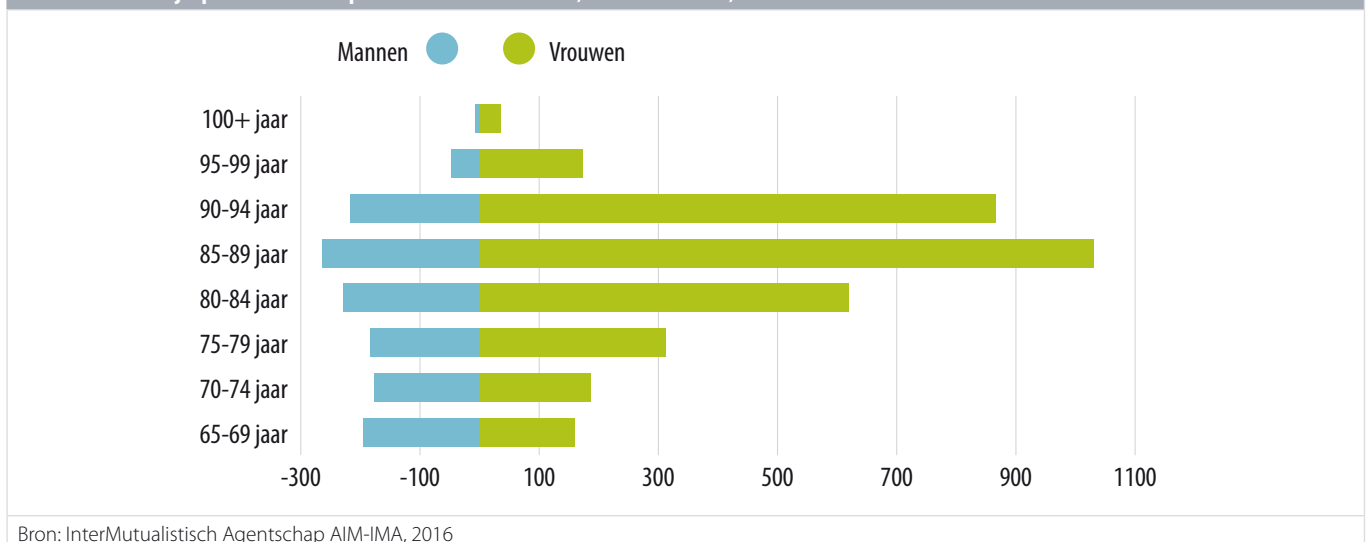
2.2 SOCIO-DEMOGRAFISCHE KARAKTERISTIEKEN VAN DE PROFIELEN O EN A

De kenmerken van de O/A bewoners worden hier meer in detail beschreven en waar mogelijk wordt er een vergelijking gemaakt met de Brusselse bevolking van die leeftijdsklasse. Bijlagen 1 en 2 groeperen de belangrijkste bevindingen in twee tabellen.

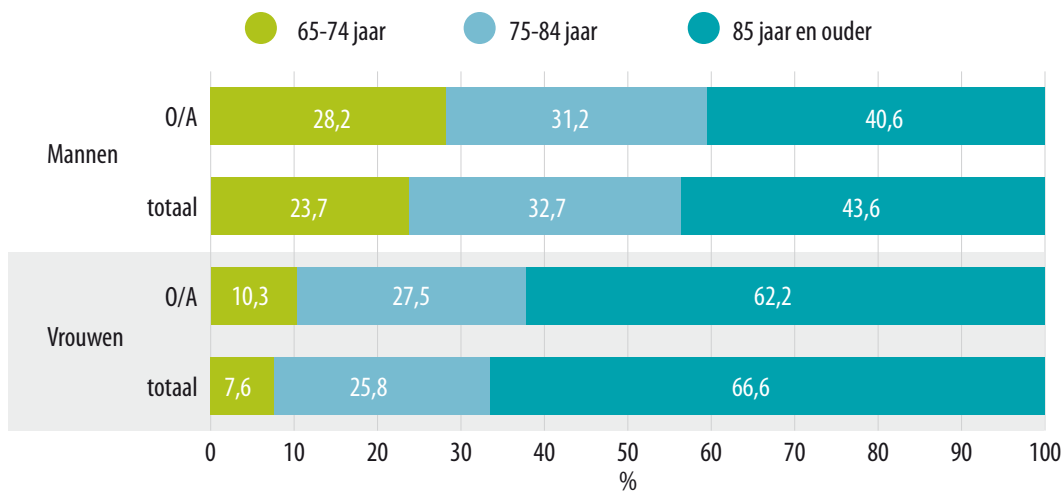
Leeftijd en geslacht

Onder de O/A bewoners zijn vrouwen sterker vertegenwoordigd dan mannen, in het bijzonder bij de bewoners ouder dan 80 jaar (figuur 7). Onder de vrouwen is 80,5 % 80 jaar of ouder, onder de mannen gaat het daarentegen om slechts 57,9 %.

FIGUUR 7: Leeftijdspiramide van de profielen O en A in de ROB, Brussels Gewest, 2013

FIGUUR 8: Verdeling van de forfaits (O en A en totaal), naar leeftijd, per geslacht, Brussels Gewest, 2013

Bron: InterMutualistisch Agentschap AIM-IMA, 2016

De leeftijdsstructuur die we terugvinden bij de O/A bewoners verschilt niet veel met deze van alle forfaits samen (figuur 8). Onder de vrouwen zijn de personen ouder dan 85 jaar ondervertegenwoordigd bij de profielen O en A en onder de mannen is er een ondervertegenwoordiging vanaf de leeftijd van 75 jaar. De O/A bewoners zijn dus gemiddeld iets jonger (zowel bij vrouwen als bij mannen) in vergelijking met alle bewoners van rust- en verzorgingstehuis.

Huishoudenssamenstelling

Het overgrote deel van de O/A bewoners is alleenstaand (90,8%), er zijn in verhouding meer alleenstaanden onder de 64-79 jarigen dan bij de 80-plussers^[18].

Inkomens

Een groot deel van de O/A bewoners moet rondkomen met een beperkt inkomen. Deze indicator kan echter enkel op een indirecte manier berekend worden. Het aandeel personen met recht op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige zorgen (RVV) dat wordt toegekend aan bepaalde personen met een laag inkomen, bedraagt 41,3% van de O/A bewoners. Dit percentage ligt hoger bij de 65-79 jarigen (57,3%) en iets lager bij de 80-plussers (35,8%). Voor beide leeftijdsklassen ligt het aandeel veel hoger dan op niveau van de totale Brusselse bevolking van 65 jaar en ouder (30,2% in 2016 – zie hoger).

Naast het RVV kan ook het recht op een sociale maximumfactuur een indicatie geven van mensen met een laag inkomen: onder de O/A bewoners heeft 39,6% een sociale maximumfactuur, met een hoger aandeel bij de 65-79 jarigen en een lager aandeel bij de 80-plussers.

Een derde indicator voor personen met een laag inkomen is het aantal personen met een vervangings- of bijstandsuitkering (IGO, IVT, IT of THAB). De bedragen van deze uitkeringen liggen immers vaak dicht bij of onder de armoederisicogrens^[19].

Het aandeel personen met een Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) bedraagt onder de O/A bewoners 12,0%, ook dit aandeel ligt hoger bij de 65-79 jarigen en lager bij de 80-plussers. Het aandeel ligt iets hoger bij de O/A bewoners in vergelijking met de totale Brusselse bevolking van 65 jaar en ouder (10,4%, zie hoger).

Veel ouderen ontvangen tegemoetkomingen voor gehandicapten. Er zijn drie types tegemoetkomingen: de inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT) en de integratietegemoetkoming (IT) en de tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (THAB). Een vijfde van de O/A bewoners heeft recht op één van die drie tegemoetkomingen. Dit percentage stijgt tot een op drie wanneer we enkel kijken naar de 65-79 jarigen.

Samengevat hebben de O/A bewoners gemiddeld iets lagere inkomens dan de algemene Brusselse bevolking van 65 jaar en ouder. Onder de 65-79 jarigen O/A bewoners is het verschil met de algemene bevolking meer uitgesproken.

¹⁸ Deze indicator, berekend volgens het begrip "huishouden" in de MAF, kan aanleiding geven tot een overschatting van het aantal alleenstaanden, in die zin dat de MAF-wetgeving de voordelen van deze uit "alleenstaanden" bestaande gezinnen behoudt wanneer de naaste verwanten hen opvangen binnen hun eigen gezin. Hoewel hij dan deel uitmaakt van een groter MAF-gezin, behoudt de begunstigde zijn statuut van MAF-gezinshoofd evenals de ermee verbonden financiële voordelen (lager MAF-plafond) (Atlas IMA).

¹⁹ Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2016) Welzijnsbarometer 2016, Brussels Armoederapport 2016, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel.

2.3 GEZONDHEIDSTOESTAND

Autonomie

De personen met een verlies aan autonomie kunnen een medische erkenning krijgen van hun handicap op basis van een medisch-sociale evaluatie. Ongeveer één O/A bewoner op zes heeft deze erkenning (IT of THAB attest, afhankelijk van de leeftijd van de persoon). Deze attesten weerspiegelen de fysieke afhankelijk, maar geven niet weer of de personen ook effectief een financiële tegemoetkoming ontvangen (die wordt enkel toegekend na een inkomensonderzoek).

Medische kosten

De medische kosten die gedragen worden door patiënten kunnen hoog oplopen. Het maximumfactuur zorgt ervoor dat het remgeld (het deel van de kosten dat niet wordt terugbetaald, met uitzondering van de supplementen), een bepaald bedrag (in functie van de inkomens) niet overschrijdt. De personen die hiervoor in aanmerking komen zijn die personen met belangrijke gezondheidsuitgaven.

Onder de O/A bewoners heeft 26,4 % hun maximumfactuur bereikt, er zijn quasi geen verschillen naargelang de leeftijd.

Het statuut van personen met een chronische aandoening^[20] wil eveneens de toegang tot de zorgen verbeteren, negen op de tien van de O/A profielen hebben dit statuut, het aandeel ligt iets hoger bij de 65-79 jarigen dan bij de 80-plussers.

Hospitalisatie

De O/A bewoners zijn even vaak herhaaldelijk gehospitaliseerd dan de 65-plussers in het Brussels Gewest in het algemeen. Drie procent onder hen (4,2 % bij de 65-79 jarigen en 2,6 % bij de 80-plussers) zijn herhaaldelijk gehospitaliseerd (minstens 6 maal tijdens de afgelopen twee jaar).

Bijna vier procent (3,6 %) van de O/A bewoners verbleef gedurende de afgelopen twee jaar ten minste 120 dagen in een hospitaal (6,5 % in de leeftijdscategorie 65-79 jaar en 2,6 % bij de 80-plussers), dit is een oververtegenwoordiging tegenover het percentage voor de totale Brusselse bevolking van 65 jaar en ouder. Bij de leeftijdscategorie 65-79 jaar echter, zijn er zes keer meer O/A bewoners langdurig gehospitaliseerd tegenover de Brusselse bevolking.

2.4 MORTALITEIT

Wat betreft de mortaliteit is 2,6 % van deze patiënten overleden in 2013 (2,1 % bij de leeftijdscategorie 65-79 jaar en 2,8 % bij de 80-plussers). Dit sterftcijfer is voor de 65-79 jarigen gelijk aan het sterftcijfer voor de 65-79 jarigen in het hele Brussels Gewest (2,2 % in 2013) en ligt voor de

80-plussers veel lager in vergelijking met de totale bevolking van 80 jaar en ouder (10,2 % in 2013)^[21].

2.5 OUDEREN MET PROFIEL O/A UIT VLAANDEREN EN WALLONIË IN BRUSSELSE ROB/RVT

In 2013 is onder de O/A bewoners 4,1 % afkomstig uit Vlaanderen of Wallonië, dit aandeel is sterk toegenomen de afgelopen jaren en bedroeg slechts 2,9 % in 2008. Het omgekeerde gebeurt veel minder: slechts 0,2 % van de O/A bewoners in de Vlaamse en 0,7 % in de Waalse rust- en verzorgingstehuizen zijn personen afkomstig van het Brussels Gewest.

3. BESLUIT

De ouderen met een profiel van lichte afhankelijkheid (O of A op de Katz-schaal) vertegenwoordigen 38,2 % van de personen die verblijven in ROB/RVT in het Brussels Gewest, 69,9 % in ROB. Het percentage ligt hoger dan in Vlaanderen (23,5 %) en in Wallonië (33,5 %).

De eerste resultaten van een analyse op basis van de gegevens van terugbetalingen kunnen reeds een profiel van de bewoners schetsen. In de ROB/RVT in Brussel, zijn 95,9 % van bewoners Brusselaars op basis van hun laatste verblijfplaats (meer dan 99 % in de twee andere gewesten). Het verschil in beleid tussen Brussel en Vlaanderen rond ouderen in het algemeen, de rust- en verzorgingstehuizen in het bijzonder en de verschillende praktijken van deze instellingen kunnen ervoor zorgen dat ouderen uit Vlaanderen hun toevlucht zoeken in de Brusselse ROB/RVT. In Vlaanderen was er de (versnelde) reconversie van ROB-bedden naar zwaardere bedden, voor bewoners die meer zorgen nodig hebben. Daarnaast kent het Brussels Gewest een grotere diversiteit in dagprijs ten laste van de patiënt in de ROB/RVT tegenover Vlaanderen.

In vergelijking met alle Brusselaars ouder dan 65 jaar zijn patiënten ouder dan 65 jaar met een forfait O of A in ROB in het Brussels Gewest ouder en ze ontvangen vaker een Verhoogde tegemoetkoming. Zij verbleven vaker minimum 120 dagen in een ziekenhuis in de afgelopen twee jaar. Deze verschillen met de algemene bevolking zijn groter voor de 65-79 jarigen dan voor de plus 80 jarigen, wat de hypothese van de rol van bestaansonzekerheid, handicap en chronische ziekten in een vroegtijdige institutionalisering versterkt.

Hoewel de 65-79 jarigen in de minderheid zijn bij de rusthuisbewoners met een profiel O/A (een op vier is jonger dan 80 jaar), blijft hun absolute aantal hoog en kan men zich

20 Dit statuut bestaat pas sinds 2014. Er is voor deze indicator berekend welke personen met profiel O/A (die nog in leven waren in 2014) voldeed aan de voorwaarden in 2013.

21 Bron: Statistische sterfteformulieren, 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

vragen stellen of een rusthuis het meest opportuun is voor deze personen met een lichte graad van zorgbehoefte.

Een groot deel van de O/A bewoners lijkt financiële moeilijkheden te ondervinden. Het is meer bepaald in de OCMW-rusthuizen dat het aandeel O/A bewoners het hoogst is: bijna negen op tien van de rusthuisbewoners heeft slechts een lichte afhankelijkheid. Het verblijf in een openbare instelling is veruit de goedkoopste optie. Deze vaststellingen ondersteunen dus de hypothese dat personen voor een verblijf in een rusthuis kiezen, ondanks het feit dat ze nog relatief autonoom zijn, omwille van financiële redenen.

De onderontwikkeling en de versnippering van de thuishulpdiensten in het Brussels Gewest kan eveneens het hoge aandeel autonome personen in een Brussels ROB/RVT verklaren. Daarnaast kan de eigen organisatie en het beheer van de ROB, beïnvloed door wat er kan verdiend of verloren worden, eveneens een rol spelen: Hoe definieert de ROB haar rol in de zorg aan ouderen? Wat zijn de voor- en nadelen van de licht afhankelijke profielen in het geheel van

alle inwoners? Zijn er doorverwijzingen van personen tussen andere structuren (dagcentra, CAW/CASG, OCMW, ...). Wie neemt de betaling van het verblijf van de personen O/A op zich?

Tot slot zou het kunnen dat veel van de Brusselse ouderen eenzaam zijn en geen beroep kunnen doen op familie of kennissen om hen te helpen, waardoor ze sneller terecht komen in een rusthuis.

Kwalitatief onderzoek moet hierover meer duidelijkheid brengen.

Het hoge aandeel autonome ouderen in de ROB heeft een belangrijke budgettaire impact voor het Gewest, die des te belangrijker zal zijn met de invoering van de zesde staats hervorming. Alternatieve woonformules zijn op dit moment erg schaars in het Brussels Gewest. Het is belangrijk deze te ontwikkelen, maar het is eveneens belangrijk erover te waken dat ze toegankelijk zijn voor iedereen, zodanig dat ook de meest kansarme senioren een volwaardige keuze heeft in zijn/haar woonvorm.

Afkortingen

A	Categorie A volgens de Katz-schaal zijn mensen die fysiek afhankelijk zijn (ze zijn afhankelijk om zich te wassen en/of te kleden) of mensen die psychisch afhankelijk zijn (ze zijn gedesorïenteerd in tijd en ruimte en ze zijn fysisch volledig onafhankelijk).
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
CASG	Centre d'Action Social Globale
CAW	Centrum Algemeen Welzijnswerk
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
IGO	Inkomensgarantie voor ouderen
IMA	InterMutualistisch Agentschap
IT	Integratietegemoetkoming
IVT	Inkomensvervangende tegemoetkoming
MAF	Maximum Factuur
O	Categorie O volgens de Katz-schaal zijn mensen die fysiek volledig onafhankelijk en niet dement zijn.
OCMW	Openbaar Centrum Maatschappelijk Welzijn
RIZIV	Rijksinstituut voor Ziekte en Invaliditeitsverzekering
ROB	Rustoord voor Bejaarden
RVT	Rust- en verzorgingstehuis
RVV	Recht op een verhoogde tegemoetkoming voor geneeskundige zorgen
THAB	Tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden

Referenties

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2016) Bevolkingsprojecties 2015-2025 voor de Brusselse gemeenten, *De cahiers van het BISA*, 6, Oktober 2016, Gewestelijke overheidsdienst Brussel, Brussel.

De Donder, L., Verté, E., Teugels, H., Glorieux, M., Bernard, M., Vanmechelen, O., Smetcoren A.S., Persyn, P. & Verté, D. (2012) Programmatie studie Brussel: Onderzoek naar het opzetten van de programmatie inzake structuren voor het thuishouden en huisvesten van ouderen, VU Brussel, Kenniscentrum Woonzorg Brussel, Brussel.

Infor-homes (2015) Situation de l'offre d'hébergement pour personnes âgées en Maisons de Repos Bruxelloises 2015, Infor-homes Bruxelles, Brussel.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2008) Armoede en (ver)ouderen, *Armoederapport 2008*, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel (2016) Welzijnsbarometer 2016, Brussels *Armoederapport 2016*, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel.

Socialistische mutualiteiten (2016) *Rusthuisbarometer. Analyse bewonersfacturen in woonzorgcentra*. Socialistische mutualiteiten.

Bijlagen

BIJLAGE 1: Sociodemografische kenmerken en kenmerken inzake de consumptie van zorg bij patiënten van 65 jaar en ouder met forfait O/A in ROB/RVT te Brussel in 2013

		65-79 jaar (n=1 215)			80+ jaar (n=3 490)			Totaal (n=4 705)		
		n	%	Totaal	n	%	Totaal	n	%	Totaal
Geslacht	Mannen	556	45,8		765	21,9		1 321	28,1	
	Vrouwen	659	54,2		2 725	78,1		3 384	71,9	
Leeftijd	65-79 jaar							1 215	25,8	
	80+ jaar							3 490	74,2	
RVV		695	57,3	1 213	1 247	35,8	3 488	1 942	41,3	4 701
Integratietegemoetkoming voor personen met een handicap (categorieën III, IV en V) **		119	9,8	1 215	22	0,6	3 490	141	3,0	4 705
Tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden (categorieën III, IV en V) **		141	11,6	1 215	490	14,0	3 490	631	13,4	4 705
Minimum 120 dagen hospitalisatie in 2 jaar		79	6,5	1 215	90	2,6	3 490	169	3,6	4 705
Minimum 6 hospitalisaties in 2 jaar		51	4,2	1 215	90	2,6	3 490	141	3,0	4 705
Overlijdens in 2013		25	2,1	1 215	98	2,8	3 490	123	2,6	4 705
Recht op subsidies voor personen met een handicap ***		411	33,8	1 215	560	16,0	3 490	971	20,6	4 705
Terugbetaling en gezinsplafond	Geen terugbetaling	890	73,3		2 572	73,7		3 462	73,6	
	Plafond van 450 (ou 350*)	216	17,8		503	14,4		719	15,3	
	Plafond van 650 (ou 550*)	88	7,2		303	8,7		391	8,3	
	Plafond van 1000 (ou 900*)	18	1,5		64	1,8		82	1,7	
	Plafond van 1400 (ou 1300*)	1	0,1		19	0,5		20	0,4	
	Plafond van 1800 (ou 1700*)	2	0,2		29	0,8		31	0,7	
Recht gezin MAF	Sociale MAF	663	54,6		1 202	34,4		1 865	39,6	
	Inkomsten MAF	552	45,4		2 288	65,6		2 840	60,4	
Recht op gewaarborgd inkomen en inkomen bejaarden		253	20,8	1 215	312	8,9	3 490	565	12,0	4 705
Aantal begunstigen binnen het MAF-gezin	1	1 137	93,6		3 133	89,8		4 270	90,8	
	2	75	6,2		340	9,7		415	8,8	
	3	3	0,2		17	0,5		20	0,4	
Statuut chronisch zieke (2014)		1 013	91,6	1 106	2 559	87,9	2 910	3 572	88,9	4 016

* in het geval van recht MAF chronisch zieken

** persoon met een handicap wiens graad van zelfredzaamheid wordt vastgelegd op minimaal 12 punten (attest A023 van de FOD SZ)

*** persoon die effectief één van de uitkeringen voor personen met een handicap kreeg uitbetaald (wet van 27.02.87) (attest A003 van de FOD SZ)

Bron: InterMutualistisch Agentschap AIM-IMA, 2016

BIJLAGE 2: Vergelijking van de sociodemografische kenmerken en de kenmerken inzake consumptie van zorg bij patiënten van 65 jaar en ouder met forfait O/A in ROB/RVT te Brussel in 2013 met die van de Brusselse bevolking van 65 jaar en ouder in 2014

	Patiënten in ROB/RVT te Brussel met forfait O/A, 65-plussers, 2013						Brusselse bevolking, 65-plussers, 2014											
	65-79 jaar (n=1 215)		80 plussers (n=3 490)		Totaal (n=4 705)		65-79 jaar (n=1 215)		80 plussers (n=3 490)		Totaal (n=4 705)							
	n	%	Total	n	%	Total	n	%	Total	n	%	Total						
Geslacht	Mannen	556	45,8		765	21,9		1 321	28,1		44 563	43,6		17 379	32,7		61 942	39,9
	Vrouwen	659	54,2		2 725	78,1		3 384	71,9		57 546	56,4		35 817	67,3		93 363	60,1
Leeftijd	65-79 jaar							1 215	25,8								102 109	65,7
	80 plussers							3 490	74,2								53 196	34,3
Gemiddelde leeftijd	Mannen			72													85	
	Vrouwen			73													86	
RWV		695	57,3	1 213	1 247	35,8	3 488	1 942	41,3	4 701	32 620	31,9	102 109	16 230	30,5	53 196	48 850	31,5
Integratietegetmoet-koming voor personen met een handicap		119	9,8	1 215				141	3,0	4 705	1 685	1,7	102 109	192	0,4	53 196	1 877	1,2
Tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden		141	11,6	1 215	490	14,0	3 490	631	13,4	4 705	2 150	2,1	102 109	4 586	8,6	53 196	6 736	4,3
Hospitalisatie van ten minste 120 dagen in 2 jaar		79	6,5	1 215	90	2,6	3 490	169	3,6	4 705	1 111	1,1	102 109	997	1,9	53 196	2 108	1,4
Hospitalisatie van ten minste 6 keer in 2 jaar		51	4,2	1 215	90	2,6	3 490	141	3,0	4 705	2 804	2,7	102 109	1 415	2,7	53 196	4 219	2,7

Bron: InterMutualistisch Agentschap AIM-IMA, 2016

Colofon

› AUTEURS

Sarah LUYTEN
Melody YANNART
Murielle DEGUERRY

› DANKWOORD

We bedanken de diensten gezondheidszorg en welzijnzorg van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie voor hun hulp bij het verzamelen van de data. We bedanken eveneens El Maâti ALLAOUI en Joeri GUILLAUME (IMA) voor de verstrekte gegevens en de interessante opmerkingen.

› LAYOUT

Nathalie DA COSTA MAYA, CDCS asbl

› VOOR MEER INFORMATIE

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel
Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
Louizalaan 183 – 1050 Brussel
Tel: 02/552 01 89
observat@ggc.irisnet.be
www.observatbru.be

Sarah LUYTEN
Tel: 02/552 01 18
sluyten@ggc.irisnet.be

› GELIEVE OP VOLGENDE WIJZE NAAR DEZE PUBLICATIE TE VERWIJZEN

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel-Hoofdstad. Ouderen en de rust-en verzorgingstehuizen in het Brussels Gewest. Een stand van zaken in 2016 met een focus op de rusthuisbewoners met profiel O of A. De nota's van het Observatorium - 3. Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, Brussel, 2016.

› CETTE PUBLICATION EST ÉGALEMENT DISPONIBLE EN FRANÇAIS SOUS LE TITRE :

«Les notes de l'Observatoire n°3 – Les personnes âgées et les maisons de repos et de soins en Région bruxelloise. Aperçu en 2016 et focus sur les résidents aux profils O ou A»